

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 8, July- Dec. 2023

پارکھ

تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جولائی - دسمبر 2023ء، مسلسل شمارہ 16

☆ عفت عاشق، پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

OVER VIEW OF SWAN TEHZEEB

سواں تہذیب اک اُچاویں جہات

Abstract

"Swan Valley Civilization" it is an important part of the cultural heritage of the Punjab and South Asia and provide valuable insignificance of the "Swan Valley Civilization" lies in the fact that it represents a crucial stage in the transidered to be the earliest example of human settlement in the world. It is a testament to the ingenuity and resourcefulness of ancient ancestors, who managed to survive and thrive in the harsh environment of the prehistoric time.

Keywords: Swan Valley, Punjab, Settlement, Environment, Survive

پکی تھتھی گل اے پئی دھرتی اُتے انسان سنے کسے وی جیودی حیاتی دادارومدار پانی تے وے۔ انسان پتھر دے سے دا ہووے یاں اجو کے ترقی وند مشینی دور دا پانی توں بنا جیوند نہیں رہ سکدا۔ دھرتی اُتے انسانی رہتل تے جیون پانی بناں ممکن نہیں۔ ایہو وجہ اے پئی دنیا دیاں سبھے قدیم تہذیبیاں دے و سن تے اُجڑن دے کھرے کسے نہ کسے دریا دے کنڈھیوں ہی ملدے نیں۔ جیویں سومیری تہذیب دریائے نیل، دجلہ تے فرات، مصری دریائے

☆ ریسرچ سکالر، پی ایچ۔ ڈی پنجابی، گورنمنٹ کالج یونیورسٹی، لاہور

☆ چیئر پرسن شعبہ پنجابی، گورنمنٹ کالج یونیورسٹی، لاہور

نیل، میسو پوٹیمیا، بابلی، یونانی، عراقی تہذیب دریائے دجلہ تے فرات، چینی دریائے ہووانگ (جس نوں پیلا دریا وی آکھیا جاندا اے)، ہاکڑا دریائے سرسوتی، وادی سندھ دی تہذیب دریائے سندھ، گندھارا تے ٹیکسلا دریائے سندھ تے سواں تہذیب دریائے سواں کنڈھے پھٹی۔ دنیا دیاں سبھی قدیم تہذیبیاں دے وسن تے اُجڑن دے کھرے کسے نہ کسے دریا دے کڈھیوں ہی ملدے نیں۔ I.W.A. وچ لکھیا اے:

“Water is life and life on the earth is linked to water our existence is dependent on water or the lack of it in many ways and one could say that our whole civilization is built on the use of water”.(1)

پنجاب دے ہن تاں جیاں وی تہذیبیاں دے کھرے لہے اوہ اڈواڈ سسے وچ پنجاب دے کسے نہ کسے دریا کنڈھے تے ہی نسریاں اوہناں تہذیبیاں وچ سواں، ہاکڑا، ہڑپا، کوٹ ڈیجی تے ٹیکسلا ورگیاں اُچ پدھر دیاں قدیم ترین ترقی وند تہذیبیاں شامل نیں۔ ایہناں تہذیبیاں دا شمار جگتی پدھر تے مغربی ایشیا دیاں قدیم تہذیبیاں وچ ہوندا اے۔ پنجاب دا تہذیبی ورثہ وی اوہنا ہی پرانا اے جتا دھرتی اُتے انسانی وسب۔ کیوں جے تاریخ دے پتیاں نوں گوہ نال پرکھیے تے پتا لگدا اے پئی دھرتی اُتے انسان تے باندر دے وچکار لے ساکنگھے دیاں اڈواڈ کڑیاں تے وکھو وکھ سسے وچ افریقہ، چین، انڈونیشیا، جرمنی، یونان تے ہور ناں کئی مُلکاں وچوں لہ پتیاں نیں پر ایہناں توں بعد انسان نے کیوں حیاتی نوں ہنڈاؤن دا ول سکھیا؟ حیاتی دا مقصد کیہ اے؟ اوس نے حیاتی ہنڈاؤن ول پہلا پیر کیوں پٹیا؟ اوہا جیونا کیوں داسی؟ ایہناں ساریاں سوالاں دا جواب کسے وی طرح دے کھریاں راہیں ایہناں مُلکاں وچوں نہیں ملدا۔ جیویں D.C. Sircar ہوریں لکھدے نیں:

“In several respects the entiques found at the ruined city sites of Harappa and Mohenjo-daro are unparalleled in other contemporary

(2). "civilizatio of West Asia"

جد کے دو بے موہرے جدوں اسیں پنجاب وچ انسانی ہوند دیاں نشانیاں اُتے جھات پانے ہاں تے اتھے اسانوں انسانی رہتل دے آثار پورے وثوق نال ملدے نیں۔ ایہتھوں لبھن والیاں نشانیاں توں تھوہ لگدا اے پئی اتھے رہن والا انسان حیاتی نوں جیونا جان داسی۔ اتھے انسانی ارتقا دا اک مکمل تسلسل موجود اے۔ ایس لئی آکھیا جا سکدا اے پئی دنیا دے سب توں پہلے انسان نے پنجاب دی دھرتی اُتے ہی ناصر ساہ لیا سی سگوں حیاتی ہنڈاون دے کسب ول پہلا پیروی ایہتھوں ہی پٹیا سی جیویں کہ محمد آصف خاں ہوریں لکھدے نیں:

”فرانس دا اک اگھا عالم Henri V. Vallois سواں وادی دیاں لبھتاں نوں موہرے دھر کے ایس سٹے تے اڑیا ہے کہ سبھ توں پہلے صحیح انسان نے پنجاب دی دھرتی اُتے ساہ لیا سی۔ افریقہ، چین، انڈونیشیا، جرمنی، یونان اتے دو بے دیاں توں باندرتے انسان دے وچکار لیاں وکھو وکھ کڑیاں تاں کتوں لبھ پیاں سن پر اوہناں توں اگانہہ تاریخ نہیں ٹردی۔ اسیں ویکھدے ہاں کہ ہر پاسے ہنیرا پسر یا ہویا ہے پر پنجاب وچ انسانی تاریخ دے ارتقاء دا اک تسلسل موجود اے۔“ (3)

پنجاب وچ سب توں پہلاں وادی سواں دی تہذیب دے کھرے ملدے نیں۔ جیہری صدیاں پہلے دو بے برفانی دور وچ پوٹھو ہار دے کنڈے نسر کے پتھر دے زمانے دے ناں نال مشہور ہوئی۔ علم الارضیات دے سو جھواناں نے سواں تہذیب دا دور دو بے برفانی دور تاں بعد 400,000 توں 200,000 لکھ ورہے قبل از مسیح دے دوران متھیا اے۔ پنجاب دے تہذیبی ورثے دی قدامت بارے عین الحق فرید کوٹی ہوراں دے وچاریں:

”دوسرے ممالک کے مقابلے میں پنجاب کی تاریخ نہایت قدیم، مسلسل اور اپنے دامن میں طرح طرح کی بوقلمونیاں سمیٹے ہوئے ہے۔“ (4)

وادی سواں دی لکھ وچوں پننگرن والا وسیب کوئی اک دن وچ وجود وچ نہیں سی آیا سگوں ایس نوں پروان چڑھن لئی صدیاں دا پینڈا کٹنا پیا سی۔ بھاریں شروع وچ سواں واسی گھر گھرستی دے کسب توں انجان سن۔ ایہناں وچ

اک تھاں تے ٹک کے گھر بار و ساون داشعور نہیں سی۔ ایہہ پکھی واساں وانگوں نکلیاں نکلیاں ٹکڑیاں یا قبلیاں وچ ونڈ عارضی طور تے ڈیرے لاؤندے۔ خوراک حاصل کرن لئی ٹر پھر کے جنوراں داشکار کردے یا پھل پھل تے رُکھاں دیاں کھوہاں وچوں جڑھاں اکٹھیاں کردے۔ چار دن حیاتی دا چس مان دے تے فیرا گانہہ ٹر پیندے۔ ایہناں دا کوئی مستقل ٹھکانہ نہیں سی ہوندا۔ مُد سہائیتن دے نال نال سواں واسیاں نے وی اگ بالنا (خوراک پکاون لئی)، موسی اتار چڑھاؤ جیویں مینہ کنی، ہنال سیال تے دُھپ چھاں توں بچن لئی مٹی گارے تے رُکھاں دے پتیاں، پتیاں تے چھلاں نال چھپر پا کے وسوں دا آغاز کیتا۔ اپنا ننگ لکا ون لئی رُکھاں دے پتیاں تے جنوراں دیاں کھلاں دی ورتوں شروع کیتی۔ فیر جدوں گرہستی دے کسب توں جانو ہو یا تے اپنے چھپراں دی رکھوالی لئی جنگلی کتیاں نوں پالنا شروع کیتا جیہڑے چھپراں لاگے لگی اگ دے آل دوالے گھمدے رہندے سن تاں جو کوئی جنگلی جانور انسان نوں نقصان نہ پہنچائے۔ جیویں کہ ڈاکٹر ہاشم ہوریں لکھدے نیں:

“This stoneage culture is known as "Soan Culture" after the river which drains the plain of Pothohar”. (5)

وادی سواں دے ابتدائی دور تے جہات پائیے تے او تھوں دی رہند کھوند وچ اسانوں دریائی پتھراں نوں تور کے بنائے گئے ان گھڑے، بنا رنگ روغن تے بغیر کسے تراش خراش دے گھر دے پتھراں نال کوہے کوہاڑے نما اوزاریاں ہتھیار ملدے نیں۔ جیہناں دا استعمال کر کے اوس سے دا انسان زندہ رہن دا چارا کردا سی۔ ہتھیاراں توں تھوہ لگدا اے پئی اوس سے دا انسان شروع وچ ایس گل توں تے جانوسی پئی ایہناں راہیں اوہ جنوراں داشکار کر کے تے رُکھاں دیاں جڑھاں گھر چ کے اوہ اپنی خوراک دا انتظام کر سکیا پر اوہ باقاعدہ ہتھیار سازی دی صنعت توں انجان سی، پر بعد وچ اوس خطے وچوں ملن والے ہتھیار ایہہ ثابت کردے نیں پئی انسان نے ایہناں پتھراں نوں توڑ کے ہی دستی والے کوہاڑے، گھر چنے، نیزے تے ہورا جیہے کئی ہتھیار تیار کیتے۔

“After the second interglacial period from about 400,000 to 200,000 B.C that man first left

surviving traces in India. These are the
plaeolithic pebble tools of the Soan Culture, so
called from the little river in the Punjab where
they have been found in large numbers”.(6)

سہائیتن دے نال نال سواں واسیاں نے وی اگ بالنا (خوراک پکاؤن لئی) موسی اتار چڑھاؤ، مینہہ کئی،
ہنال سیال تے ڈھپ چھاں توں بچن لئی مٹی گارے تے رُکھاں دے تنیاں، پیتیاں تے چھلاں نال چھپڑپاکے وسوں دا
مڈھ رکھیا۔ اپنا ننگ لکاؤن لئی رُکھاں دے پیتیاں تے جنوراں دیاں کھلاں دی ورتوں شروع کیستی۔ جدوں گرہستی دے
کسب توں جانو ہوئے تے اپنے چھیران دی رکھوالی لئی جنگلی کتیاں نوں پالنا شروع کیتا جیہڑے چھپراں لاگے لگی اگ
دے آل دوالے لگھمدے رہندے سن تاں جے کوئی جنگلی جنور انسان نوں نقصان نہ پہنائے۔ ایسے طرح رام
شرنا شرم (Ram Sharna Sharm) ہوریں ایس بارے لکھدے نیں:

“Man has been living in India roughly from
500,000 B.C. He used tools of unpolished
undressed rough stones, which have been found
in south India and in the Soan or Sohan river
valley in Pakistan”.(7)

ویلے دے نال جتھے جگتی پدھرا تے ان مٹ بدلاوے آئے او تھے سواں واسیاں نہ صرف دھرتی دی لگھوں
پھٹن والیاں نعمتاں دا غنائی ورتا سکھیا، سگوں پالتو جنور پالن دے نال متی دے بھانڈے بناؤن تے ننگ لکاؤن دی
اہمیت توں جانو ہوئے۔ اوس سے دا انسان اچے دھاتاں دی ورتوں توں انجانوسی۔ اوس پتھراں نوں بھن کے اجیہے
سچے ڈھنگ نال اوزار گھڑے جیہڑے شروع وچ بھاویں کوہجے تے بدھے سن پر بعد وچ اپنے سپین پاروں اپنی مثال
آپ ہوئے۔ ایہناں اوزاراں دیاں مورتاں اج وی عام طور تے سارے ہندوستان وچ دیکھیاں جاسکدیاں
نیں۔ محمد لطیف کھوکھر موجب:

“The primitive Indians were nomadic and that like the Sathians, they did not till the soil, but subsisted on such produce as the earth. Yielded spontaneously, on the bark of trees, called by the Indian tala or an such wild animals as they could kill”.(8)

حوالے

1. <https://www.iwapublishing.com/news/brief-history-waterter-and-health-ancientcivilizations-modern-time>
2. Sircar, D.C, Singh, Fouja, Toshi L.M. History of Punjab Vol-1 , Patiala: 1977, P:2
3. Muhammad Asif Khan, Punjabi Boli da Pachokarr, Lahore: Pakistan Punjabi Adbi Board, 1996, P:45
4. Ain-ul-Haq, Punjab main Fann-o-Saqafat ky Abtdai Naqoosh, Mujallah Saqafat, 11, Lahore: Y.N, P:13
5. M. Aslam Khan, Dr, Prof, Sapta Sindhvas the land of Seven Rivers ,Lahore Museum Bulletin, Vol-9, 1 Jan-June, Lahore: 1996 , P:61
6. Basham, A.L, The wonder that was India, New York: 1959 , P:10
7. Ram Sharna Sharna, Ancient India, A Text Book Class XI, National Council of Educational Research and Training: 1977, P:25
8. Mohammad Latif, Sayyed, History of Punjab, Calcutta: 1891, P:38